

ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กรสุขภาพ:
การทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ
Safety Leadership and Safety Performance in Health Organization:
A Systematic Review

Corresponding author E-mail: kookwpp@hotmail.com
(Received: March 25, 2019; Revised: August 26, 2019;
Accepted: September 15, 2019)

สุทธิจารัตน์ จันตियะ (Sudthicharat Jantiya)¹
เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย (Phechnoy Singchongchai)²
พัชราภรณ์ อารีย์ (Patcharaporn Aree)³

บทคัดย่อ

ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยส่งผลให้เกิดการปฏิบัติด้านความปลอดภัยของบุคลากรในทุกองค์กรที่มุ่งเน้นความปลอดภัย การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติการด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพ สืบค้นงานวิจัยจากวารสารฐานข้อมูลในระดับชาติและนานาชาติ มีการตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2552 – 2561 วิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะงานวิจัยโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวนและร้อยละ ผลประเมินคุณภาพจากผู้ประเมิน 2 คน จำนวน 10 เรื่อง พบค่าความน่าเชื่อถือเท่ากับร้อยละ 82 ผลการทดสอบความสอดคล้องด้วยสถิติแคปปา พบว่า ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($k = .026, p = .83$)

ผลการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยที่มีการผสมผสานแนวคิดภาวะผู้นำมากกว่า 1 แนวคิด ($n=5$) และมีแนวคิดภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงเป็นแนวคิดร่วมมากที่สุด ($n=6$) มีการศึกษาถึงแนวคิดการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กรสุขภาพที่ประกอบด้วยมีส่วนร่วมด้านความปลอดภัยและด้านการปฏิบัติตามด้านความปลอดภัยเป็นองค์ประกอบมากที่สุด ($n= 7$) และพบว่าภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลโดยตรงต่อการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กรสุขภาพมากที่สุด ($n=6$) จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าองค์กรด้านสุขภาพให้ความสำคัญกับแนวคิดภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย แต่อย่างไรก็ตามควรมีการสนับสนุนให้มีการวิจัยเชิงทดลองและติดตามผลลัพธ์ในระยะยาวเพื่อให้ได้รูปแบบการพัฒนาคุณลักษณะภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยในองค์กรสุขภาพซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารองค์กรต่อไป

- 1 นักศึกษาปริญญาโทบัณฑิต สาขาการบริหารการพยาบาล คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน อีเมล: kookwpp@hotmail.com
Ph.D (nursing management) Multidisciplinary College Christian University of Thailand E-mail: kookwpp@hotmail.com
- 2 คณะสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยคริสเตียน
Multidisciplinary College Christian University of Thailand
- 3 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยคริสเตียน
Multidisciplinary College Christian University of Thailand

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย, การปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย, องค์กรสุขภาพ,
การทบทวนอย่างเป็นระบบ

ABSTRACT

Safety leadership results in safety practices of staff in every organization that focuses on safety. Research objectives for systematic review of evidence to safety leadership and safety practices of health organizations Search for research papers from national and international database journals. Published during 2009 - 2018. The characteristics of research studies were statistically analyzed using descriptive statistics including frequency and percentage. The assessment of the quality of research studies included 10 articles from 2 researchers using the criteria for quality evaluation according to research standards. The reliability was 82 percent (according to the criteria) using Kappa statistic . The test revealed that there was no significant difference between the assessors ($k = .026, p = .83$)

The results showed that the researches mostly used the concepts of safety leadership mostly included integrated concept as the samples ($n=5$) and the concept of transformation leadership mostly used the integrated concept ($n = 3$). In addition, the researcher mostly used safety performance in health organizations , include safety participation and safety compliance ($n=7$). Safety leadership has relationship and direct effect on safety performance in health organizations ($n = 6$). The study shows that health organizations to focus on the concept of safety leadership and safety performance. However, there should be experimental research studies and long-term follow-up of the outcomes to provide a characteristics pattern of safety leadership in health care organizations, which will benefit health organization executives in the further.

Keywords: Safety Leadership, Safety Performance, Health organization, A Systematic Review

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รายงานด้านความปลอดภัยจากการรับบริการในองค์กรสุขภาพ พบว่า มีผู้รับบริการในโรงพยาบาลเป็นประจำทุกปีประมาณ 421 ล้านคน และมีประมาณ 42.7 ล้านราย ที่รายงานถึงอุบัติการณ์ความไม่พึงประสงค์ สาเหตุอันดับหนึ่งคือ การให้ยาผิดพลาด (Jha et al., 2013) องค์กรสุขภาพเล็งเห็นความสำคัญในเรื่องความปลอดภัย ได้มีการกำหนดผลลัพธ์ด้านความปลอดภัยทั้งบุคลากร ผู้รับบริการและตัวชี้วัดความสำเร็จในแต่ละสาขาวิชาชีพ ซึ่งในองค์กรสุขภาพคุณลักษณะของผู้นำมีอิทธิพลต่อบุคคลในองค์กรเช่นกัน จากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยมีการผสมผสานแนวคิดทฤษฎีมากกว่า 1 แนวคิด ทั้งอาศัยประสบการณ์และพฤติกรรมของผู้นำร่วมด้วย (Wu, 2008; Molnar, Schwarzl, Hellgren, Hasson & Tafvelin, 2018) นอกจากนี้ยังพบรายงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย การปฏิบัติด้านความปลอดภัยตั้งแต่ปี ค.ศ.2009 – 2019 จำนวน 10 เรื่อง แต่ยังไม่พบว่ามีทบทวนงานวิจัยอย่างเป็นระบบถึงคุณลักษณะของแนวคิดหรือทฤษฎีของภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยแบบไหนที่จะมุ่งเน้นให้องค์กรสุขภาพเกิดการปฏิบัติด้านความปลอดภัย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการทบทวนอย่างเป็นระบบ (Systematic Review) เกี่ยวกับคุณลักษณะ แนวคิดหรือทฤษฎีภาวะผู้นำ และการปฏิบัติด้านความปลอดภัยในองค์กรสุขภาพ ซึ่งผลจากการทบทวนจะได้ข้อสรุปจากการวิจัยที่มีอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นแนวทางแก่ผู้บริหารทางสุขภาพในการพัฒนาพฤติกรรมหรือ

คุณลักษณะสำหรับทีมนำขององค์กรสุขภาพและเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยในอนาคตต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะทั่วไปของรายงานการวิจัยที่ผ่านการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2552-2561

2. เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ภาวะเกี่ยวกับผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพ ที่ปรากฏในรายงานวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2552-2561

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณโดยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ (Systematic review) เพื่อศึกษาคุณลักษณะและสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพ ที่ปรากฏในรายงานวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ.ศ. 2552-2561

รายงานวิจัยสืบค้นจากระบบฐานข้อมูลที่ใช้ในการสืบค้นได้แก่ Thai Journals Online (Thaijo), Thai Digital Collection (Thailis), Cumulative Index to Nursing and Allied Health Literature (CINAHL cinahl), Google scholar, Web of Science, Social Science Citation Index, PsycInfo ฐานข้อมูลวิทยาลัยนิพนธ์ของห้องสมุดในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ผ่านระบบ

ข้อมูลที่ใช้บริการในห้องสมุดมหาวิทยาลัยคริสเตียน ระยะเวลาของรายงานวิจัยที่สืบค้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 – 2561 ทั้งในประเทศและต่างประเทศ คำที่ใช้ในการค้นหาข้อมูลได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ (Leadership)/ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย (Safety Leadership) 2) การปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (Safety performance) และ 3) ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (Safety Leadership and Safety performance)

เกณฑ์การคัดเลือกงานวิจัย (inclusion criteria) ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้กำหนดจำนวน 3 ข้อ คือ 1) ต้องเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำ (Leadership) /ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย (Safety leadership) 2) การปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (Safety performance) พฤติกรรมด้านความปลอดภัย (safety behavior)/ผลลัพธ์ด้านความปลอดภัย (Safety outcome) ขององค์กร สุขภาพ 2) เป็นรายงานวิจัยที่เป็นต้นฉบับเดิม (Original research) ได้รับการตีพิมพ์ 3) ประเภทของผลงานวิจัยที่เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณและต้องได้รับการตรวจสอบ (Peer-reviewed) หลังจากนั้นนำมาสกัดข้อมูลงานวิจัยซึ่งมีวิธีดังนี้ 1) อ่านบทคัดย่อของงานวิจัยเพื่อประเมินว่าเข้าเกณฑ์ที่ต้องการศึกษาหรือไม่และเนื้อหาสาระครบถ้วนเพียงพอที่จะนำมาสังเคราะห์เพื่อนำไปใช้เป็นงานวิจัยตัวอย่างได้หรือไม่ 2) อ่านงานวิจัยโดยละเอียดทั้งฉบับเพื่อตรวจสอบคุณภาพงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 แบบคัดเลือกรายงานวิจัยตามเกณฑ์ที่กำหนด (inclusion criteria) ดังนี้ 1) ต้อง

เป็นงานวิจัยเชิงปริมาณที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำและการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กร สุขภาพ 2) เป็นรายงานวิจัยที่เป็นต้นฉบับเดิม (Original research) ได้รับการตีพิมพ์ และ 3) รายงานต้องได้รับการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจากวารสาร (Peer-reviewed)

ส่วนที่ 2 แบบบันทึกสกัดข้อมูลทั่วไปของรายงานงานวิจัยภาวะผู้นำและการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วย ชนิดของงานวิจัย สถานที่ศึกษา ช่วงเวลาที่ศึกษาระดับของงานวิจัย ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ชนิดของตัวแปร แนวคิด/ทฤษฎีภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย ในรายงานวิจัย องค์ประกอบภาวะด้านความปลอดภัย แนวคิดและองค์ประกอบของการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย

ส่วนที่ 3 แบบประเมินคุณภาพรายงานการวิจัยโดยใช้เครื่องมือ Standard Quality Assessment Criteria for Evaluating Primary Research paper ของเคเมท และคณะ (Kmet et al., 2004) ซึ่งเป็นเครื่องมือการวัดความสอดคล้อง (Agreement Measurement) มีหลักเกณฑ์พิจารณาคุณภาพของงานวิจัยจำนวน 14 ข้อคำถาม โดยให้ค่าคะแนนที่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ที่กำหนดในแต่ละข้อ คือ คะแนน 2 หมายถึง ใช่ หรือมีคุณภาพตามเกณฑ์ คะแนน 1 หมายถึง มีคุณภาพตามเกณฑ์บางส่วน และ 0 หมายถึง ไม่สอดคล้องกับหลักเกณฑ์คุณภาพตามการรายงานวิจัย หากไม่รายงานก็ระบุ (N/A) โดยผลรวมทั้งฉบับและนำมาคิดสัดส่วนเป็น 1 หรือร้อยละ 100 จากนั้นนำผลการประเมินคุณภาพวิเคราะห์ความสอดคล้องโดยใช้สถิติแคปปาของ

โคเฮนที่ปรับปรุง (Modified Kappa Statistic) (Cohen, 1960) และนำผลเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของรายงานการวิจัย

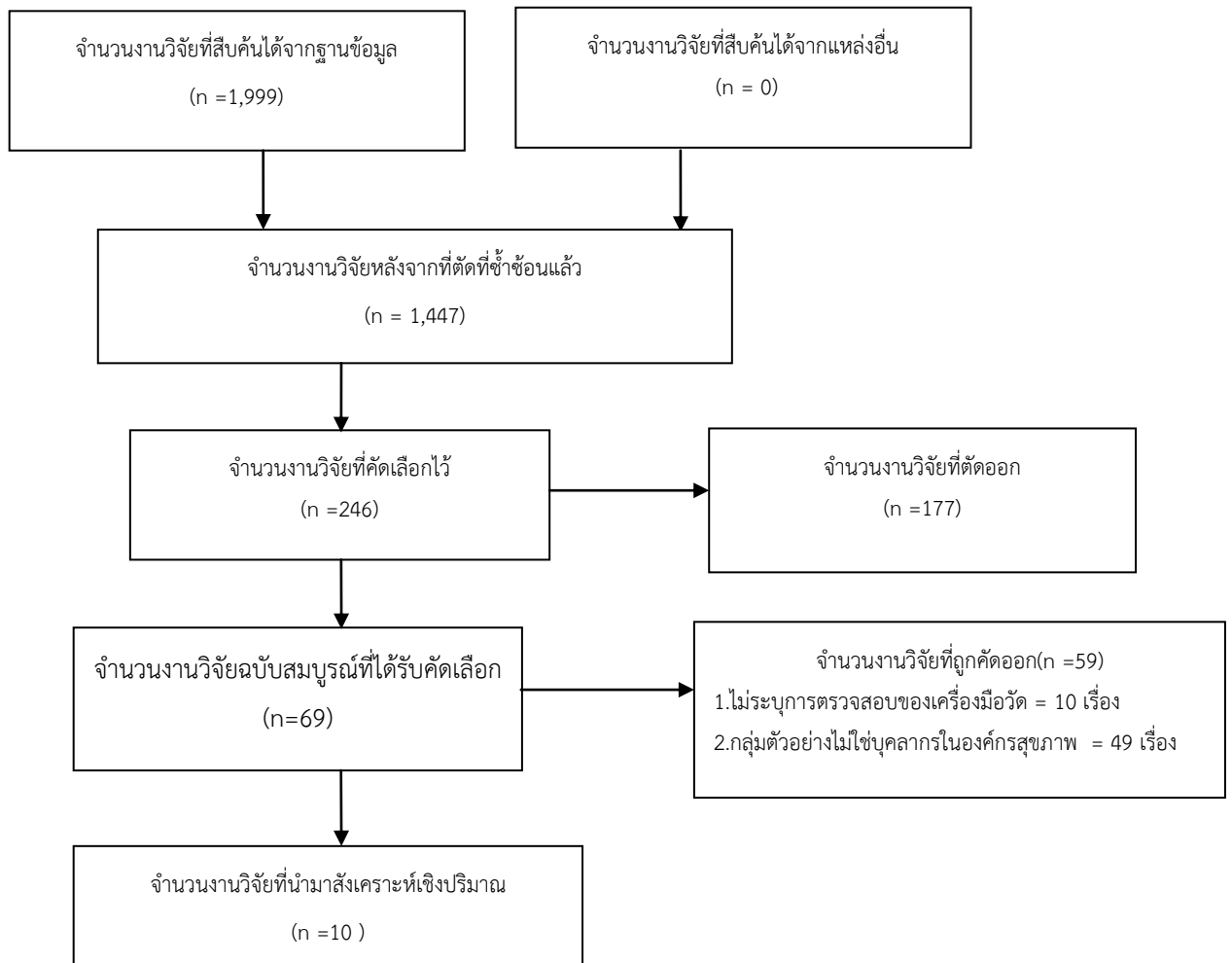
การรวบรวมข้อมูล

1. การสืบค้นรายงานการวิจัย จากฐานข้อมูลได้แก่ Thai jo, Thailis, CINAHL inahl, Google scholar, Web of Science, Social Science Citation Index, PsylInfo ฐานข้อมูลวิทยาลัยนิพนธ์ของห้องสมุดในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ผ่านระบบทางข้อมูลที่บริการในห้องสมุดมหาวิทยาลัยคริสเตียน งานวิจัยในแหล่งอื่น ๆ เช่น วารสาร ระยะเวลาของรายงานวิจัยที่สืบค้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2561 ทั้งในประเทศและต่างประเทศ คำที่ใช้ในการค้นหาข้อมูลได้แก่ 1) ภาวะผู้นำ (Leadership)/ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย (Safety Leadership) 2) การปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (Safety performance) และ 3) ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (Safety Leadership and Safety performance) พบรายงานการวิจัยจำนวน 1,991 เรื่อง ภายหลังจากวิเคราะห์คุณภาพของงานวิจัย พบถึงความซ้ำซ้อนและไม่เป็นไปตามเกณฑ์คัดเข้า จำนวน 552 เรื่อง คัดออกกรณีที่ไม่ได้เป็นรายงานวิจัยเต็มรูปแบบ จำนวน 1,447 เรื่อง และคัดออกกรณีที่ไม่เข้าเกณฑ์การประเมินคุณภาพงานวิจัยจำนวน 69 เรื่อง ในการศึกษาครั้งนี้เป็นรายงานการวิจัยเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด จำนวน 10 เรื่อง (ดังภาพที่ 1)

2. การประเมินคุณภาพงานวิจัยตามแบบประเมินคุณภาพรายงานการวิจัยโดยใช้เครื่องมือ Standard Quality Assessment Criteria for Evaluating Primary Research paper (Kmet et al., 2004) สำหรับการศึกษาเชิงปริมาณ การประเมินคุณภาพรายงานการวิจัย รอบที่ 1 ผู้วิจัยได้แยกกันประเมินรายงานคุณภาพงานวิจัยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด จากนั้นได้นำผลการประเมินคุณภาพมาร่วมวิเคราะห์ผลการประเมินตามหลักเกณฑ์ รายงานวิจัยทั้ง 10 รายงาน พบว่าทุกรายงานการวิจัยผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพ และมีความสอดคล้องกันระหว่างผู้วิจัยทั้ง 2 คน และการทดสอบความสอดคล้องของการตรวจสอบความคุณภาพของรายงานการวิจัยการวิเคราะห์ความสอดคล้องสถิติแคปปาของโคเฮนที่ปรับปรุง (Modified Kappa Statistic) พบว่า มีความสอดคล้องกันระหว่างผู้วิจัยทั้ง 2 คนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์ดังตารางที่ 1 และ 2

3. การวิเคราะห์คุณลักษณะของงานวิจัยที่ผ่านการตรวจสอบประเมินคุณภาพ โดยผู้วิจัยอ่านรายงานการวิจัยทั้ง 10 เรื่อง รอบที่สองอย่างละเอียดเพื่อสกัดข้อความที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์งานวิจัย และบันทึกในแบบบันทึกสกัดข้อมูลทั่วไป ผู้วิจัยได้ร่วมกันตรวจสอบความถูกต้องของการลงบันทึกและการวิเคราะห์เนื้อหาของการวิจัย

ภาพที่ 1 แสดงการสืบค้นและกระบวนการคัดเลือกผลการวิจัยตามแนวทาง PRISMA 2009 Flow Diagram

ตารางที่ 1 แสดงผลการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของรายงานการวิจัยโดยวิธี Inter -Rater จำแนกตามรายงานวิจัย

รายงานวิจัยฉบับที่	คะแนนโดยรวม	
	ผู้ประเมินคนที่ 1	ผู้ประเมินคนที่ 2
1	.80	.92
2	.92	1.00
3	.80	.80
4	.93	1.00
5	.71	.80
6	.71	.80
7	.71	.80
8	.80	.80
9	.64	.78
10	.80	.92
รวม	.78	.86
ร้อยละความน่าเชื่อถือของรายงานวิจัย	คิดเป็นร้อยละ 82	

ตารางที่ 2 ผลทดสอบความสอดคล้องของการตรวจสอบความคุณภาพของรายงานการวิจัย

การทดสอบความสอดคล้อง	Kappa- Value	p - value	การแปลผล
Measure of Agreement Kappa	.026	.83	ความสอดคล้องกันระหว่างผู้ประเมินรายงานหรือการประเมินไม่มีความแตกต่าง
n = 10 (เรื่อง)			

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลคุณลักษณะทั่วไปของรายงานวิจัย วิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา

ผลการวิจัย

1) คุณลักษณะทั่วไปปรายงานการวิจัยที่ผ่านการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบที่เกี่ยวข้องภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติการด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ. ศ. 2552-2561 พบว่าการตีพิมพ์ในวารสารที่แตกต่างกัน ส่วนใหญ่ถูกตีพิมพ์ในวารสารที่มีความน่าเชื่อถือในฐานข้อมูลตามภาพที่ 1 ซึ่งมุ่งการทำงานให้เกิดความปลอดภัย ดังนี้ World Academy of Science

Engineering and Technology (n=1) The Journal of Advanced Nursing (JAN) (n= 1), Occupational and Organization Psychology (n=1, Journal of Health Education Research & Development (n=1) , Work & Stress, Journal of Safety Research(n=1), Safety and Heath at Work , Research Gate (n=1) , Global Journal of management and business research(n=1) , Business and Management Studies (n=1) พบได้ว่ารายงานวิจัยมีการศึกษาในต่างประเทศทุกเรื่อง

บริบทที่ศึกษาคือโรงพยาบาลมากที่สุด (n=9) มีการศึกษาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2561 ประเภทของงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิง

ปริมาณทั้งหมด (n= 10) จำนวนกลุ่มตัวอย่างมากที่สุดคือ 1,994 ราย น้อยสุดคือ 152 ราย ส่วนใหญ่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 301 – 400 ราย (n = 5) จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านสุขภาพมากที่สุด (n=5) รองลงมา เป็นพยาบาลวิชาชีพ (n= 3) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทุกรายงานวิจัย (n=10) รายงานวิจัยทุกฉบับมีการรายงานถึงการตรวจสอบ

คุณภาพเครื่องมือและได้ผ่านเกณฑ์คุณภาพในการตรวจสอบเครื่องมือทั้งความตรงและความเที่ยง พบว่าเป็นตามเกณฑ์ทุกเรื่อง (n=10) สถิติที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสถิติการสร้างโมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยศึกษาถึงโมเดลของภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กรมากที่สุด (n= 6) ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 จำนวนรายงานวิจัย จำแนกตามคุณลักษณะของรายงานวิจัยที่นำมาทบทวนอย่างเป็นระบบ

คุณลักษณะ	จำนวน (n=10)
สถานที่ศึกษา	
โรงพยาบาล	6
สถาบันบริการสุขภาพ	4
ช่วงเวลาที่ศึกษา (พ.ศ.)	
2552-2556	4
2557-2561	6
ขนาดกลุ่มตัวอย่าง	
100-200 คน	2
201-300 คน	1
301-400 คน	5
> 400 คน	2
ลักษณะกลุ่มตัวอย่าง	
พยาบาล	3
ผู้ปฏิบัติงานในโรงพยาบาล	5
ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ	2
การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	
ระบุวิธีการหาคุณภาพของเครื่องมือ	10
เครื่องมือผ่านเกณฑ์การคุณภาพทั้งความตรงและเที่ยง	10
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	
Pearson 's correlation	1
Path analysis	1
SEM	5
MANOVA	1
Multiple regression	2

2. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติการด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพ ที่ปรากฏใน

รายงานวิจัยตีพิมพ์เผยแพร่ในช่วง พ. ศ. 2552-2561 ดังนี้

1) ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย พบว่า มีการ

ผสมผสานมากกว่า 1 แนวคิด โดยพบได้ว่ามีถึง 6 รายงานวิจัยที่มีการผสมผสานแนวคิดดังนี้
1) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนที่มุ่งด้านความปลอดภัย (Safety-Specific transformational leadership) มีการผสมผสานระหว่างทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนของบาสและอโวลิโอ (Bass and Avolio, 1999) จำนวน 3 รายงานวิจัย และ 2)

ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย (Safety leadership) ที่ผสมผสานระหว่างแนวคิด การผสมผสานระหว่างทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional leadership) ของบาสและอโวลิโอ (Bass and Avolio, 1999) และภาวะผู้นำแบบการรับใช้ (Russell, 2001) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 จำนวนรายงานวิจัยจำแนกตามแนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำที่มุ่งให้เกิดการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กร

แนวคิดและทฤษฎีภาวะผู้นำ	จำนวน (n=10)
Transformational leadership	2
Consideration leadership	1
Safety -Specific transformational leadership	3
- Transactional leadership	
- Transformational leadership	
Inconsistent Style of leadership	1
- Safety -Specific transformational leadership	
- Passive leadership	
Safety Leadership	1
- Transformational leadership	
- Transactional leadership	
- Servant leadership	
Leader communication approaches	1
Leadership Behavior	1

2) ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ การปฏิบัติการด้านความปลอดภัยขององค์กร สุขภาพพบว่า รายงานการวิจัยส่วนใหญ่พบการวัดถึงการปฏิบัติด้านความปลอดภัยในโรงพยาบาลของบุคลากรที่มีตามแนวคิดของเนลและกัฟฟิน (Neal and Griffin, 2006) มีองค์ประกอบคือ พฤติกรรมที่มีการปฏิบัติตัวตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย (Safety compliance) และมี

พฤติกรรมในการมีส่วนร่วมด้านความปลอดภัย (Safety participation) มากที่สุด (n=7) และพบได้ว่ารายงานวิจัยทั้งหมดพบว่าภาวะผู้นำเป็นตัวแปรอิสระ และแนวคิดภาวะผู้นำที่มีมากกว่า 1 แนวคิด โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผสมผสานในทุกรายงานการวิจัยมีอิทธิพลทางตรงกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (n=9) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำนวนรายงานวิจัย จำแนกตามแนวคิด/ทฤษฎีการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กร

ผลการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กร	จำนวน (n=10)
Safety performance - Safety compliance, Safety participation	7
Nurse assessed adverse patient outcome: - Nursing Quality Indicator framed	1
Safety behavior - Safety compliance , safety initiative	1
Safety performance - Safety audit assessment, Accident investigation management ,Safety system	1

อภิปรายผล

การทบทวนงานวิจัยอย่างเป็นระบบ จำนวนตัวแปร 2 ตัวแปรที่สำคัญคือ ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยขององค์กรที่เน้นความปลอดภัยทางสุขภาพในระหว่าง พ.ศ. 2552-2561 ตามวัตถุประสงค์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะทั่วไป พบว่ามีจำนวนรายงานวิจัยทั้งสิ้น 10 เรื่อง ที่ผ่านเกณฑ์ที่กำหนดและผ่านการตรวจสอบคุณภาพ โดยพบว่าเป็นรายงานวิจัยที่เป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด ส่วนใหญ่ใช้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ 301 – 400 ราย (n = 5) จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นบุคลากรที่ปฏิบัติงานด้านสุขภาพมากที่สุด (n=5) รองลงมาเป็นพยาบาลวิชาชีพ (n= 3) เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามทุกรายงานวิจัย (n=10) รายงานวิจัยทุกฉบับมีการรายงานถึงการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือและได้ผ่านเกณฑ์คุณภาพในการตรวจสอบเครื่องมือทั้งความตรงและความเที่ยงพบว่าเป็นตามเกณฑ์ทุกเรื่อง (n=10) ส่วนที่ระบุค่าความตรงและความเที่ยงมากกว่า .8 (n= 10) สถิติที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นสถิติการสร้างโมเดลสมการเชิงโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) โดยศึกษาถึงโมเดล

ของภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัยในองค์กรมากที่สุด (n= 6)

แนวคิดภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยที่ใช้ในการวิจัยพบที่มีการผสมผสานมากกว่า 1 แนวคิด โดยพบได้ว่ามีถึง 6 รายงานวิจัย ที่มีการผสมผสานแนวคิดดังนี้ 1) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนที่มุ่งด้านความปลอดภัย (Safety – Specific transformational leadership) มีการผสมผสานระหว่างทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนของแบสและอโวลิโอ (Bass and Avolio, 1990) จำนวน 3 รายงานวิจัย และ 2) ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย (Safety leadership) ที่ผสมผสานระหว่างแนวคิด การผสมผสานระหว่างทฤษฎีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional leadership) ของแบสและอโวลิโอ (Bass and Avolio, 1990) และภาวะผู้นำแบบการรับใช้ (Russell, 2001) จำนวน 1 รายงานวิจัย โดยใช้ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยการเปลี่ยนแปลง เป็นตัวแปรอิสระทั้งหมด (n = 9) ส่วนการปฏิบัติด้านความปลอดภัยในองค์กรส่วนใหญ่ศึกษาเป็นตัวแปรตามทั้งหมดเช่นกัน พบการ

วัดถึงการปฏิบัติด้านความปลอดภัยในโรงพยาบาลของบุคลากรที่มีตามแนวคิดของแนลและกัฟฟิน (Neal and Griffin, 2006) มีองค์ประกอบคือ พฤติกรรมที่มีการปฏิบัติตัวตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย (Safety compliance) และมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมด้านความปลอดภัย (Safety participation) มากที่สุด (n=7) โดยภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงผสมผสานที่เป็นภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยมีอิทธิพลทางตรงกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย (n=9)

2. ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ ภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยและการปฏิบัติการด้านความปลอดภัยขององค์กรสุขภาพ พบว่าภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยมีการผสมผสานหลายแนวคิดและมีอิทธิพลโดยตรงกับการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยของทุกองค์กรทางด้านสุขภาพที่มีการผสมผสานหลายแนวคิด

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่เน้นความปลอดภัย (Safety -Specific transformational leadership) โดยพบองค์ประกอบของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งความปลอดภัยมีองค์ประกอบคือ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นนักสร้างแรงบันดาลใจ กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้และเข้าใจความเป็นปัจเจกบุคคล (Bass and Avolio, 1990) เป็นปัจจัยทำนายทางบวกกับการปฏิบัติด้านความปลอดภัยคือพฤติกรรมที่มีการปฏิบัติตัวตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย (Safety compliance) และมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมด้านความปลอดภัย (Safety participation) ซึ่งเป็นพฤติกรรมของผู้นำทางบวกที่แสดงต่อผู้ปฏิบัติงานจะส่งผลให้การเพิ่มผลถึงความมุ่งมั่นและที่ทำงานปลอดภัย

สำหรับในองค์กรพยาบาลพบว่าการศึกษานโยบายแนวคิดภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) ที่มุ่งด้านความปลอดภัยมีอิทธิพลทางตรงต่อผลลัพธ์ของเหตุการณ์ที่เกิดกับผู้ป่วยจากพยาบาล (Nurse-assessed Adverse patient outcomes) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจสามารถเป็นปัจจัยทำนายต่อการปฏิบัติด้านความปลอดภัย ($\beta = -.37, p < .01$) (Khazada, Naeem & Butt, 2018) สอดคล้องกันคือภาวะผู้นำด้านการเปลี่ยนแปลงเป็นปัจจัยทำนายทั้งพฤติกรรมที่มีการปฏิบัติตัวตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย (Safety compliance) ($\beta = .2, p < .01$) และมีพฤติกรรมในการมีส่วนร่วมด้านความปลอดภัย (Safety participation) ($\beta = .3, p < .01$) (Lievens & Vlerick, 2013)

ในองค์กรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพรวมทั้งองค์กรที่มุ่งเน้นด้านความปลอดภัยแก่บุคลากร พบได้ว่าคุณลักษณะของภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย (Safety leadership) มีการผสมผสานแนวคิดภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยจำนวน 3 แนวคิด คือ แสดงถึงพฤติกรรมที่มีลักษณะการเป็นผู้ฝึกสอนด้านความปลอดภัย (Safety coaching) ลักษณะการใส่ใจดูแลด้านความปลอดภัย (Safety caring) และลักษณะการควบคุมด้านความปลอดภัย (Safety controlling) ตามแนวคิดของคอปเปอร์ (Cooper, 2005) มีอิทธิพลทางตรงต่อการปฏิบัติงานด้านความปลอดภัย ($\beta = .95, p < .001$)

องค์ประกอบของการปฏิบัติด้านความปลอดภัยในองค์กรสุขภาพ มีบทบาทสำคัญต่อองค์กรที่มุ่งด้านความปลอดภัยนอกเหนือจาก

องค์กรสุขภาพ เช่น องค์กรการบิน องค์กรเคมีภัณฑ์ อุตสาหกรรมก่อสร้าง โดยจำแนกคือ 2 องค์ประกอบคือ การปฏิบัติตัวตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย (Safety compliance) และการมีส่วนร่วม ด้านความปลอดภัย (Safety participation) การศึกษาของลี และหย่ง (Lee and Yang, 2013) พบว่า การปฏิบัติการณ์ด้านความปลอดภัยที่ประกอบด้วยพฤติกรรมความปลอดภัย (Safety behavior) การปฏิบัติตามข้อกำหนดด้านความปลอดภัย (Safety compliance) และการมีส่วนร่วม ด้านความปลอดภัย : Safety participation) มีตัวแปรของวัฒนธรรมความปลอดภัยที่มุ่งเน้นด้านผู้ป่วยในระดับหน่วยงานมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวก ($y = .55, p < .00$)

องค์ความรู้ที่พบได้จากการวิจัย

1. คุณลักษณะภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทั้งด้านบุคลากรเกิดพฤติกรรมหรือการปฏิบัติด้านความปลอดภัยที่ดี การเกิดอุบัติเหตุจากการทำงานลดน้อยลงจะต้องมีคุณลักษณะที่มีการผสมผสานหลากหลายแนวคิดทฤษฎี ผู้บริหารระดับต้นและผู้ปฏิบัติมีความสำคัญต่อการให้เกิดความปลอดภัยในองค์กร

2. การปฏิบัติด้านความปลอดภัย สามารถติดตามทั้งด้านพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติและผู้เป็นผู้บริหารระดับต้นเพื่อให้เกิดแบบอย่างที่ดีต่อการปฏิบัติตามก็จะส่งผลทางบวก แต่พบได้ว่าผลลัพธ์

ด้านความปลอดภัยนอกจากการปฏิบัติด้านความปลอดภัยแล้ว ผลลัพธ์ที่เกิดเป็นรูปธรรมหรือตัวชี้วัด เช่น อุบัติการณ์ความปลอดภัยที่เกิดขึ้น ตัวชี้วัดความสำเร็จจากการปฏิบัติงาน ก็จะเป็นตัวแปรที่มีการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ โดยในองค์กรทางด้านสุขภาพควรมีการส่งเสริมสนับสนุนเป็นนโยบายกำหนดให้หลักสูตรภาวะผู้นำได้มีการสอดแทรกแนวคิดทฤษฎีภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยแก่ผู้บริหารระดับต้นอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อจะส่งเสริมให้เกิดผลลัพธ์ด้านความปลอดภัยทั้งพฤติกรรมปฏิบัติด้านความปลอดภัย ตัวชี้วัดด้านความปลอดภัยได้

2. รายงานการวิจัยของการบริหารทางการแพทย์เกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยในประเทศไทยเกี่ยวกับภาวะผู้นำด้านความปลอดภัย ที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติด้านความปลอดภัย มีจำนวนน้อยมาก ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนในการศึกษาวิจัยถึงภาวะผู้นำด้านความปลอดภัยขององค์กรพยาบาลในโรงพยาบาลบริบทของประเทศไทย รวมทั้งศึกษาปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับด้านอื่น ที่จะส่งผลให้องค์กรสุขภาพมีการปฏิบัติด้านความปลอดภัยได้อย่างแท้จริง

References

- Alidrisi, H. M., & Mohamed, S. (2007). *Systematic Review of Safety Leadership: A Fresh Perspective*. Research Gate. Retrieved (2018, November 3) From https://www.researchgate.net/publication/257725819_
- Bernard, M. B. (1999). Two decades of research and development in transformational leadership. *European Journal of Work and Organizational Psychology*, 8(1), 9-32.
- Berninghoff1, K. P., Cortes, V. J., Sprague, T., Aye Z.C., Greiving, S., Głowacki, W., & Sterlacchini, S. (2014). The connection between long-term and short-term risk management strategies for flood and landslide hazards: examples from land-use planning and emergency management in four *European case studies*. Retrieved (2018, September 2) from www.nat-hazards-earth-syst-sci.net/14/3261/2014/doi:10.5194/nhess-14-3261-2014
- Cooper, M.D. (2010a). *Safety leadership*. Retrieved (2018, May) from www.behavioral-safety.com/behavior-based-safety-solution-center/safety-coaching-and-training/safety-leadership
- Cohen, J. (1960). *A coefficient of agreement for nominal scales*. *Educational and Psychological Measurement*, 20(1), 37-46.
- Jha, A.K., Larizgoitia, I., Waters, H., & Bates, D.W. (2013). The global burden of unsafe medical care: analytic modelling of observational studies. *BMJ quality & safety*, 22(10), 809-815.
- Khazada, B., Naeem, S. & Butt, H. (2018). Impact of Transformational Leadership on Job Satisfaction and Patient Safety Outcomes in Health Sector of Pakistan. *Journal of Health Education Research & Development*. Retrieved (2018, August 30) from <https://www.omicsonline.org/open-access/impact-of-transformational-leadership-on-job-satisfaction-and-patient-safety-outcomes-in-health-sector-of-pakistan-2380-5439-1000251-100458.html>
- Kmet, L M, Lee, R.C. & Cook, L.S. (2004). *Standard quality assessment criteria for evaluating primary research papers from a variety of fields*. Retrieved 2018, November 30) From <https://www.ihe.ca/advanced-search/standard-quality-assessment-criteria-for-evaluating-primary-research-papers-from-a-variety-of-fields>Canada: Interpret Design Inc
- Lee, Y.H. & Yang, C C. (2013). A Multi-Level of Patient Safety Culture Effect on Safety

- Performance: The Case of Nurse. *Global Journal of Management And Business Research*, [Sl.], Retrieved (2018, February 10) from <https://journalofbusiness.org/index.php/GJMBR/article/view/942>
- Lievens, I., & Vlerick P. (2013). Transformational leadership and safety performance among nurses: the mediating role of knowledge-related job characteristics. *Journal Advanced Nurse*. Retrieved (2018, May 1) from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jan.12229>
- Lun,C.J.,& Wahab ,S. R. A. (2017). The effects of safety leadership on safety performance in Malaysia. *Saudi Journal of Business and Management Studies*. Retrieved (2018, October 20) from <http://scholarsmepub.com/>
- Molnar, M.M., Schwarzl, U. V. T., Hellgren J., Hasson H., & Tafvelin S.(2018). Leading for Safety: A Question of Leadership Focus. *Journal of Safety and Health at Work* Retrieved (2018, July 1) from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2093791116302918>
- Mullen, J.E .& Kelloway, E.K. (2009). Safety leadership: A longitudinal study of the effects of transformational leadership on safety outcomes. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*. Retrieved (2018, June 20) from <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1348/096317908X325313>
- Mattson, M., Hellgren, J., & Goransson, S. (2015). Leader communication approaches and patient safety: An integrated model. *Journal of Safety Research*. Retrieved (2018, October 25) from <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0022437515000201>
- Mullen, J., Kelloway, E. K.,& Teed, M.(2011). Inconsistent style of leadership as a predictor of safety Behavior. *An International Journal of Work, Health & Organizations*. Retrieved (2018, September 2) from <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02678373.2011.569200>
- Neal, A., & Griffin, M.A. (2006). A study of the lagged relationships among safety climate, safety motivation, safety behavior, and accidents at the individual and group levels. *Journal of Applied Psychology*, 91, 946-953.
- Tengilimoglu, D., Celik, E., & Guzel A. (2016). The effect of safety culture on safety performance: intermediary role of job satisfaction. *British Journal of Economics, Management & Trade*. Retrieved (2018, September 2) from <http://www.sciencedomain.org/abstract/16798>

The Joanna Briggs Institute. (2016). *New JBI levels of evidence*. Retrieved (2016, May 1) From
<http://joannabriggs.org/jbi-approach.html#tabbed-nav=Levels-of-Evidence>

Russell, R.F. (2001). The role of values in servant leadership. *Leadership & Organization Development Journal*, 22(2), 76-84.

Wu, T. C., Chen, C. H., & Li, C.C.(2008). A correlation among safety leadership, safety climate and safety performance. *Journal of Loss Prevention in the process industries*, 21(3) 307-318.